

БОГОСЛОВСКИ АСПЕКТИ У ПРИПОВЕТКАМА ПРОТОЈЕРЕЈА НИКОЛЕ МИЛОВИЋА

Марко Јефтић

Епархија шумадијска, Младеновац
(markojeftic@yahoo.com)

Увод

Крајем 20. и почетком 21. века читаоци српског говорног подручја бивају преплављени делима која на, мање или више, посредан начин бивају довођена у везу са Црквом. У највећем броју случајева књиге доносе старе јереси у новом руху. Сензационалистички тон и приземан садржај пуне новинске ступце, а читаоци бивају „просветљени“ новим „сазнањима“. Вредна похвале је активност неких издавача који, желећи да читаоцима пруже прилику да се упознају са квалитетном хришћанском књижевномшћу, улажу велике напоре у неравноправној борби са великим издавачима. Када кажемо *хришћанска књижевност* мислимо пре свега на дела прожета хришћанским учењем и искуством, која нису била позната широј публици. Није згорег подсетити се на издања издавачке куће „Пролог“ (*Васкришње њриче, Од 25. часа до веч-*

*ност*и, *Школска икона, Божји људи, Антилоогија српске хришћанске њриче*), као и онедавно покренуту едицију дела хришћанске књижевности у издању Издавачке установе Епархије шумадијске „Каленић“ (*Пој, Калистиа, Несливено и нераздељиво, Три њриче, Јован Дамаскин, Ходочашће, Жене Мирносице*).

Предмет нашег интересовања у овом чланку биће *Приповећке* протојереја Николе Миловића. Намера нам је да указујући на богословске аспекте и мисионарски значај поменутог дела, укажемо на важност аутора и његовог стваралаштва, као вероватно једног од најзначајнијих живих аутора православног стила и искуства. Протојереј Никола Миловић је уредник часописа Епархије шумадијске *Каленић*, рођен 1965. године. Његово прво дело, роман *Несливено и нераздељиво*, као и *Приповећке* су објављене у издању Епархије шумадијске. Такође, објављивао је прозу у више часописа. Његова прича „Неофит“ уврштена је у *Антилоогију српске хришћанске њриче*. Живи у Младеновцу, причишљен Храму Успења Пресвете Богородице.

Приповећке су подељене у три поглавља. Прво поглавље садржи три приповетке у којима је централна идеја везана за питање времена, односно пролазности и превазилажење исте. Друго поглавље садржи осам приповедака које су по форми историјске, а по идејној остварености имају есхатолошко

назначење. Последње поглавље садржи само једну, али истовремено и најобимнију приповетку која представља својеврсну синтезу претходних одељака, обједињујући питања која су обрађивана у њима и нудећи не закључак, већ покушај сагледавања начина разрешења проблема којима се аутор бави.

Просторно-временска неограниченост

Протојереј Никола Миловић у својим приповеткама посебну пажњу посвећује проблему превазилажења пролазности времена. Тема која заокупља човечанство од његових почетака, а које своје разрешење добија тек у Цркви. За Цркву земља обећања јесте символ Царства Божијег или Будућег века. Другим речима, место постаје символ једног новог начина живота или једног новог доба, који надилази космичке категорије простора и времена и упућује на будући живот. Царство Божије није ниједан посебан простор, него живот вечни. А вечни живот није један бесконачни живот унутар времена, него божански живот у Христу. Христос је Земља живих и место спасавањих. Простор и време пролази „да би Бог био све у свему“ (1. Кор. 15, 28). Превазилажење пролазности, тј. смртности није могуће без заједнице са Богом, која подразумева делатну и жртвену љубав.

У приповетки „Наслућивање целовитог Адама“ језгровито се из-

лаже православно схватање о љубави која обједињује људе од праоца Адама до последњег човека, који ће бити рођен или зачет пре него што се наврши пуноћа времена. Та љубав омогућава по својој природи да наши животи, не само земни већ и вечни, буду нераскидиво повезани, тако да ће „пресуда свакоме од нас на Страшном Христовом суду неизбежно утицати на коначну пресуду другој двојци“.¹ Врло је интересантно, а то је постигнуто изузетном уметнич-

¹ Никола Миловић, *Приповетке*, Крагујевац, Каленић, 2016, стр. 12. Када је у питању хришћанско схватање љубави, приповетка „Последња битка Косовског боја“ (стр. 83–89) доноси причу о наизглед узалудној жртви Стевана Мусића и страдању, као изразу највеће љубави. На самом крају приповетке видимо континуитет Косовског завета кроз лик пилота који свесно страда за ближње 1999. године. Христос захтева од својих следбеника љубав која доводи до жртве, као што је и Он, безгрешни, поднео жртву за спасење света. Дакле, изједначава нашу жртвену љубав са својом Голготском жртвом. Исти Јеванђелиста, у својој посланици, појашњава ову љубав, па каже: „По томе смо познали љубав што Он за нас живот свој положи; и ми смо дужни живот полагати за браћу“ (1. Јн. 3, 16). Преподобни Јустин Ђелијски каже: „Знак истинске еванђелске љубави према људима јесте: веселити се њиховом спасењу, а туговати када се спотичу, падају и пропадају. Та љубав је увек дирљиво саосетљива, жалостива и милостива“ у: *Тумачење Посланице Филипијанима Светиој Ајосџола Павла*, Манастир Ђелије код Ваљева, 1986, стр. 12. А Свети Јован Златоусти о љубави говори: „Љубав је већа од свих жртава и никакве жртве без љубави Бог не прима.“ Дакле, хришћанска љубав доводи до жртвовања себе за добро и спасење ближњих.

ком вештином аутора, читати и на пластичан начин представити овај сегмент православног Предања о свеопштем јединству упокојених, живих и оних који ће живети у Телу Христовом. Карактеристично је да се ово коначно превазилажење простора, чак и свештеног простора, остварује у Цркви, где се побеђује смрт. Другим речима, превазилажење простора, који представља област владавине смрти, остварује се коначно са надилажењем саме смрти. Ово надилажење је припремано кроз целокупну историју Старога Завета, који је и педагог за Христа. Пут према добу Месије јесте један пут поступног одрешивања од простора и динамичког кретања унутар времена.² То је један пут који се управља ка „времену“ присуства Месије.

Као и време, тако и простор у Цркви задобија нови карактер. Од области владавине смрти претвара се у оквир објављивања љубави Божије и преображења човека. Уосталом, простор не ограничава оно што је бескрајно, као што ни време не умањује вечност. Бескрајно се не налази само изван или с ону страну простора, него и унутар њега. Као што и вечност не постоји само изван или с ону страну времена, него и унутар њега. Због тога и свака тачка простора, као садржај унутар бескрајног и прожетог

њиме, нуди могућност укључења у бескрајно. Наслућивање целовитог Адама, којег нам аутор нуди, указује и на посебну важност односа према ближњима. Јављање (кроз Оваплоћење) бескрајног Бога унутар простора као ограниченога и описивог човека, сачињава основу Цркве и предуслов за обновљење света и обожење човека.

О привремености боравка у земаљским домовима и проблемима са којима се човек сусреће уколико се веже искључиво за материјално и укаже највећу важност успоменама, говори приповетка „Туђа кућа“. Отац Никола указује да само Христос човеку испочетка пружа оно што ће се открити на крају.³ Ако

³ Питање краја овоземаљског бивствовања је чест мотив у овом делу. Посебно је важно истаћи „Конац дела“ (стр. 73–82) у којем пратимо сусрет старе глумице са крајем живота и њен монолог у којем се огледа проблем суочавања са неизбежним. Са тим у вези, у приповетки „Живописац“ (стр. 55–64) насловни јунак говори о сопственом разумевању Страшног суда. С обзиром на то да је Бог апсолутна Љубав, по њему најстрашнија казна је управо то што нема казне. Само љубав, а са друге стране сви наши греси. По Живописцу ми ћемо молити Господа да нас казни, али ћемо добијати само безусловну љубав. „Божија љубав и наш безмерни стид. Огањ који сажиге. Сушта страхаота“ (стр. 62). Наратор, слушајући Живописца, закључује да уколико има суда има смисла, а онда ни сам пакао није страхан. Ништавило је бесмислено и то је, по наратору, најгора могућа казна. О ауторовом размишљању о есхатолошком стању људи и светиња видети више у потресној приповетки „Блажена кончина архимандрита Симеона“, стр. 127.

² Георгије Мандзаридис, *Време и простор*, у: *Видослов*, бр. 21, Манастир Тврдош – Требиње, 2000, стр. 31.

упоредимо пут људске историје са путем у Емаус, где се при ломљењу хлеба открио Христос који је пратио двојицу ученика у њиховом путовању, свако ломљење хлеба (тј. Света Евхаристија), за оне који у њему учествују, јесте једно откривење смисла историје. Црква својом есхатолошком оријентацијом може да се окарактерише као заједница изласка. Свет за њу представља место привременог боравка. Излазак Израиља из Египта сачињава символ њеног изласка из света и њеног пута ка горњем Јерусалиму, ка Царству Божијем. То је истинска отаџбина хришћана, док њихова земаљска отаџбина јесте место привремене насеобине и гостопримства: „свака отаџбина је страна“, каже ранохришћански апологет (и додаје: али и свака страна, тј. земља, може хришћанину бити отаџбина).

Ова приповетка подсећа да када се верни сувише примире на своме месту и заборављају Царство Божије, тада губе своју оријентацију. Истовремено, међутим, било које место, као оквир јављања љубави Божије, јесте домаће и пријатељско за њих: „свака страна отаџбина је њихова“. Самоприношењем себе Христу, хришћани предузимају своје супротстављање греху и смрти унутар простора. Протојереј Никола Миловић закључује ову приповетку речима: „Надам се да ће мој син на време схватити да нам једино преостаје да чекамо васкрсење мртвих и жи-

вот будућег века, крепљени надом да ћемо у наречени и невечерњи дан Другог Христовог доласка бити окупљени у Царству Божијем, свом једином истинском дому.“⁴

Поменуће приповетке идејно се настављају у другим двома – „Апокриф о Ешу“ и „Сан“. Прва приповетка садржи нејединство простора и времена, с обзиром на то да наратор на свом путу ка Богу долази у сусрет са Светим Јованом Шангајским и Санфранциским, као и предавањима јеромонаха Серафима Роуза одржаним маја 1981. године. Такође, радња се истовремено одвија у Београду и Сан Франциску. Отац Никола у закључку препоручује читаоцу да не би требало да изгуби из вида да теолози тврде како продор вечности у овај свет надилази време и простор, укидајући њихову ограниченост и подвојеност. Приповетка представља изузетну студију богопознања и одвајања од бесмисла. У њој проналазимо аутентична размишљања о немогућности достизања пуноће живота везивањем за било шта пролазно и неплодно. Символизам који аутор користи описујући Ешово трагање и стаје раме уз раме са најзначајнијим књижевним достигнућима. Свет који је испуњен обезличеним људима и простором описан је у приповеци „Сан“. Сви личе једни на друге, говоре исквареним српским језиком пуним туђица и бесмислених фраза, а куће,

⁴ Приповешке, стр. 17.

дрвореди и излози изгледају у потпуности исто. Тек у *умној молићви* и сусрету лицем у лице са Христовом иконом, јунак задобија свој лик. Такође, у сцени која се одвија на Литургији лик чинодејствујућег свештеника је јасан и светао, а народ безличан прилази и након Причешћа задобија свој истински лик. Но, након повратка у брод храма само некима лица остају таква, док други постају чак и безличнији. Читаво Предање Цркве недвосмислено сведочи, пројављује и указује на суштинску везу и саодносност Божанске Евхаристије и човековог „живота у Христу“. Живот у Христу, а то значи увек „у Телу Христовом“, јер ван Тела Христовог није могуће живети у Христу, немогућ је без и ван Свете Евхаристије која је средиште и источник духовног живота у Христу и у којој човек савршено и потпуно заједничари са Христом. Кроз то евхаристијско учествовање у Христу и заједничарење са Христом, које јесте *par excellence* живот у Христу, „читава личност човекова, у свим њеним димензијама, са свим психосоматским чулима и функцијама учествује у дубинском заједничарењу са Христом, бивајући притом преображавана и охристовљавана“,⁵ тј. бивајући благодаћу Духа Светога исцељивана од помрачености гре-

ховног „образа Божијег“ у њој, онтолошки очишћавана од последица греха, светодуховски интегрисана и удостојавана примања обожења нествореним енергијама Божијим.

Приповетке „Неофит“ и „Философске трице“ говоре о последњим тренуцима живота Светог мученика Неофита и Светог Јустина Философа. У њима видимо важност погребења старог човека и његов суштински преображај у крштењу, кроз примере две знамените личности хришћанства. Наглашава се да непобитни осећај смисла и неотклоњиви осећај бесмисла обитавају једновремено, руку под руку, у истом срцу и у истом тескобном духу сваког човека. Упркос свој силини и привидној непорецивости ове узнемирујуће дихотомије, аутор закључује да су то: „само варљиви утисци грехом помраченог ума и утварни осећаји несмиреног срца, једном речју – трице“.⁶ Оно што је стварно и јесте, што надилази сваки смисао, као и његово наличје именовано страшним именом бесмисла, јесте оваплоћени Логос.

Приповешке протојереја Николе Миловића своју кулминацију или, боље рећи, идејну заокруженост добијају у „Апокрифу о Вавилонској кули“. Ова квантитативно, а усуђујемо се рећи и квалитативно, највећа прича у збирци доноси на маестралан начин анализу духовног стремљења људског рода. Приповетка анализира кроз цитате

⁵ Панајотис Нелас, „Евхаристија – охристовљење живота и преображење творевине у црквену заједницу“, *О Литургији* (зборник), Мисионарски и духовни центар Манастира Хиландара, Београд, 1997, стр. 254.

⁶ *Приповешке*, стр. 34.

неких од најутицајнијих мислilаца и аутора у историји човечанства, све страхоте ништавила до којих су људи у свом добровољном богоотпадништву досегли. У њој, такође, долази до нејединства времена, а читалац прати одбијање људи да живе у ишчекивању Спаситеља и приклањање демонском предлогу за градњу куле која ће достићи небеске висине и тамо заменити празан Божији престо. Како се кула уздиже, тако градитељи губе свој од стране Бога дарован изглед, изобличују се и духовно кваре.

Наратор у једном тренутку бежи од изградње Вавилонске куле и проналази заједницу која је одбила да сарађује са нечастивим и наставила да живи по Богу. Долазећи у додир са Божијим људима и он почиње да се исцељује, пре свега уз помоћ евхаристијског заједничарења, од претходног стања у којем је био. Евхаристија је, према томе, и откривење и пројава, и место и време, и општење и заједничарење. Божанска Евхаристија нам, стога, открива каква треба да буде заједница истинитих људи у историји и како да постане таква заједница. Међутим, сам догађај Евхаристије као светодуховског остварења Цркве као Тела Христовог, управо због тога што не дејствује „аутоматски“ на све учеснике у Евхаристији, тј. „наметљивом благодаћу“, уколико се они својом слободом и љубављу не отворе за Божију Благодат, и свесно је приме и усвоје, има за своју „последницу“ да Евхаристија

заиста јесте *par excellence* пројава Цркве као светотајинске „заједнице обожења“, како је Цркву одредио Свети Григорије Палама, за оне који су по својој слободи и љубави отворени за обожење, али она је, истовремено, и светотајинска „заједница очишћења“ или „заједница исцељења“ за оне удове Христове којима је потребно очишћење и исцелење у Христу, а када се каже „у Христу“ подразумева се да се то очишћење и исцелење духовно оболеле личности човека савршава „у Духу Светом“. А ако се савршава у Духу Светом и енергијом Духа Светога, онда не може бити речи само о „психолошком“ или „етичком“ излечењу личности од грешних склоности, страсти или порока, већ о онтолошком исцељење-уцеловљењу личности кроз благодатно обнављање „образа и подобија Божијег“ у њему, а и то кроз благодатно обнављање изгубљене или нарушене заједнице, заједничарења са Богом Живим и, у Њему, са другим боголиким личностима.

Уместо закључка

Дела оваквог богословског и уметничког квалитета не смеју остати непримећена у Цркви. Уколико узмемо у обзир речено у уводу, у вези са епидемијом дела шунд-литературе која промовишу јеретичка учења, *Приповештке* и сродна дела су од великог значаја. Ова књига је подједнако драгоцену како верујућем човеку, тако и онима који нису

сигурни у то шта Црква нуди, а што је ванвременско, увек актуелно и уједно спасоносно. Данашњем човеку, који живи у свету у којем су све велике речи изговорене и који је разочаран у сваку причу која му од тог света долази, неопходно је понудити Извор од којег више неће ожеднети. Привести човека данас том Извору флоскулама, демагогијом или педагогијом неких прошлих векова, сасвим сигурно неће дати резултата.

Отац Никола је написао књигу која је на трагу најзначајнијих аутора у историји хришћанства, пре свега зато што дело извире директно из Светог Писма, Светог Преда-

ња, богослужбених књига, односно самог богослужења, као и великог личног опита и хуманистичког знања. И оно што је можда најважније рећи на крају, протојереј Никола Миловић је искрен аутор. Хтели ми да признамо или не, у богословску литературу се увукао неки страни дух, који се огледа понајпре у чињеници да аутори пате од аутоцензуре, плашећи се шта ће онај који чита о њему помислити. Можда се у томе крије разлог што имамо јако мало оригиналних дела у нашим данима. Са *Пријовешкама* то никако није случај, јер отац Никола пише онако како и живи – усмерен челом и делом ка Христу. □

ПРИКАЗИ

Th. J. Kraus – M. Sommer (прир.), *Book of Seven Seals. The Peculiarity of Revelation, its Manuscripts, Attestation, and Transmission*

WUNT 363,
Mohr Siebeck, Tübingen 2016,
274 стр.

ISBN 978–3–16–154268–8

У Отк. 5, 1 стоји: „И видех у десници онога што седи на престолу књигу, написану изнутра и споља, запечаћену са седам печата.“ Мотив књиге са седам печата који се отварају један за другим (Отк. 6–8) инспирисао је кроз историју многе текстуалне и нетекстуалне

интерпретације књиге Откривења. Запечаћена књига је библијски мотив (Дан. 12, 4; Ис. 29, 11) који маркира потребу да се тајна сачува до одређеног времена. Пророк Јован пак добија следећи налог: „И рече ми: немој запечатити пророчке речи ове књиге, јер је